

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-270-6-60-65>

УДК 336.262:336.4:339.96:339.944.2

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФАНДРАЙЗИНГУ: ПОРІВНЯННЯ ДОСВІДУ УКРАЇНИ І США

Семененко І.М., Сєребряк К.І.

THE MAIN TRENDS IN FUNDRAISING: COMPARISON OF THE EXPERIENCE OF UKRAINE AND THE UNITED STATES

Semenenko I.M., Sieriebriak K.I.

Фандрайзинг є процесом залучення коштів на досягнення визначених цілей через реалізацію певних проєктів. Пошук коштів здійснюється на різні напрями і сфери діяльності, а також за рахунок залучення різних джерел фінансування, і є досить популярним і серед політиків, і серед представників сфери культури, і серед підприємців тощо. Проте використання інструментів фандрайзингу в Україні почало широко аналізуватися в дослідницькій літературі приблизно з 2000-х років. Мета статті полягає в аналізі основних тенденцій фандрайзингу в Україні та США та їх порівнянні.

У статті зазначено, що фандрайзинг часто ототожнюють з благодійною діяльністю, і саме цей напрям було обрано для аналізу. Збір коштів є досить поширеним у Сполучених Штатах. Інструменти фандрайзингу широко використовуються недержавними некомерційними організаціями для пошуку коштів для реалізації проєктів, для яких важко отримати фінансування від державних органів чи представників бізнесу. В Україні подібний збір коштів та благодійна діяльність розпочався лише з набуттям незалежності країни.

В статті подано динаміку обсягів пожертв у США за останні 40 років, а також визначено основні напрями та зміни в структурі пожертв за видами благодійників. Загалом спостерігається значне збільшення обсягів пожертв американців, і таке зростання відбувається щороку, навіть з урахуванням інфляції та кризи пандемії covid-19. Для порівняння наведено аналогічні показники в Україні за останні кілька років. Визначено, що напрями споживання та структура джерел фінансування благодійної діяльності в США та в Україні суттєво відрізняються. Якщо припустити, що кошти збираються, як правило, на ті проєкти, які погано підтримуються або не підтримуються державою, то можна відзначити, що ці сфери в зазначених країнах мають проблеми з підтримкою з боку державних органів і фондів.

Таким чином, процеси збору коштів у кожній країні реалізуються по-різному залежно від факторів, які на них впливають. З урахуванням основних тенденцій фандрайзингу та порівняння досвіду України та США визначено чинники, що впливають на процеси фандрайзингу. Ці чинники потребують подальшого дослідження.

Ключові слова: фандрайзинг, збір коштів, пожертви, благодійна діяльність, благодійний внесок, джерело фінансування, проєкт.

Вступ. Питання пошуку ресурсів є актуальним завданням для кожного економіста. Процес залучення коштів сьогодні відокремлюють в окрему діяльність – фандрайзинг або фандрейзинг, що дослівно з англ. «fundraising» означає «збір коштів».

Дуже часто фандрайзинг ототожнюють з пошуком коштів саме для соціально значущих проєктів. Наприклад, у [1, с. 12] наведено таке визначення фандрайзингу, як «професійної діяльності щодо мобілізації фінансових та інших ресурсів для реалізації соціально значущих і науково-дослідних неприбуткових проєктів, яка вимагає спеціальних знань та навичок фандрайзера, що можуть вплинути на прийняття позитивного рішення донора». Очевидно, що таке визначення корелює з діяльністю громадських організацій у пошуку ресурсів, що активізувалась після 2014 року у напрямі реалізації соціальних проєктів, спрямованих на відновлення і розвиток регіонів у постконфліктній трансформації.

Натомість, пошук коштів може здійснюватися і для підприємницької діяльності, особливо коли це стосується створення нового інноваційного продукту, і на релігійні потреби, і на створення предметів мистецтва тощо. Тому доцільним є представити загальне визначення згідно Оксфордського словника: фандрайзинг – це "пошук фінансової підтримки для благодійного фонду, справи чи іншого підприємства" [2]. Тобто пошук коштів може здійснюватися на будь-який напрям, який є актуальним для тих людей, які збирають ці кошти.

Постановка задачі. В Україні фандрайзинг ототожнюється, насамперед, з соціальними проєктами. Діяльність з пошуку коштів стала особливо популярною після 2014 року, коли спостерігався

бум діяльності громадських об'єднань, спрямованої на вирішення різноманітних проблем суспільства в період постконфліктної трансформації. Натомість, питанню розвитку фандрайзингу приділялась увага вчених і до 2014 року. Наприклад, І. Круп'як і Б. Круп'як досліджували особливості розвитку фандрайзингу в Україні, починаючи з 2013 року [3]. Слід зазначити, що діяльність із збору коштів на різні проєкти була і раніше 2013 року, проте відсутня статистична інформація, яка дозволить оцінити результативність використання цих коштів або тенденції у зміні напрямів використання. А. Глебова досліджувала теоретичні основи фандрайзингу і, зокрема, визначила про низьку позицію України у рейтингу країн з розвитку приватної благодійності [4]. Така позиція пояснюється, насамперед, низькою довірою громадян України до благодійників та великою кількістю зареєстрованих, але непрацюючих благодійних організацій. Це можна сказати і про неприбутковий сектор взагалі: лише невеличкий відсоток зареєстрованих громадських об'єднань, зокрема, громадських організацій, працює і є впізнаними серед суспільства. І. Моргачов разом із групою дослідників визначав питання створення окремих інвестиційних фондів для агрегування коштів для сталого економічного розвитку країни [5]. Такі фонди можуть ставати власне джерелами фінансування для проєктів.

Існують й інші наукові та методичні публікації, присвячені питанню фандрайзингу. Проте, якщо міжнародна спільнота досліджувала організацію фандрайзингу ще у 70-х-80-х рр. минулого століття, застосування таких інструментів в Україні широко почало аналізуватися у науковій літературі приблизно після 2000-х рр. Зазначене обумовлює актуальність дослідження процесів залучення коштів на реалізацію різноманітних проєктів саме сьогодні. Проте у цій роботі акцент буде здійснюватися саме на напрямках та джерелах фандрайзингу в Україні порівняно з США – країни, з якої до нас прийшло це визначення [6].

Отже, метою статті є аналізосновних тенденцій фандрайзингу Українці США та їх порівняння.

Результати. Фандрайзинг є досить розповсюдженим явищем у США. Інструменти фандрайзингу широко вживаються недержавними некомерційними організаціями при пошуку коштів для реалізації проєктів, на які важко отримати фінансування від державних органів або представників бізнесу [6]. Дуже часто фандрайзинг ототожнювався саме з благодійною діяльністю, яка почала здійснюватися лише з початком незалежності України. Сьогодні фандрайзинг розповсюджується на різні сектори діяльності, у т.ч. розвиток стартапів і бізнесу, проте дуже часто інформація, яка є доступною для аналізу, стосується саме пожертв і благодійної діяльності.

Якщо розглядати саме благодійну діяльність, то як приклад розподілу коштів на різні напрями, можна навести інформацію щодо пожертв у 2006 і 2019 роках у США. Дані представлені Giving USA, що є американською благодійною організацією і акумулює інформацію про різного роду пожертви (табл. 1).

В цілому спостерігається суттєве зростання суми пожертв американцями. І таке зростання відбувалось майже щорічно, навіть з урахуванням інфляції. При чому виходячи з табл. 1 і рис. 1, можна побачити, що пожертви зростають за кожним напрямом. Незважаючи на кризу через пандемію коронавірусу, у 2020 році сума пожертв американців досягла рекордної суми [9]. Найбільше зростання спостерігається саме за напрямом міжнародних справ, тобто на користь громадян інших держав.

З 1980 року, динаміку обсягу пожертв в США можна навести на рис. 1. Очевидним є майже постійне щорічне зростання обсягу пожертв за винятком окремих років, у т.ч. в період всесвітньої кризи 2008-2009 рр. В цілому за 40 років обсяг пожертв збільшився більш ніж в 3 рази (з урахуванням рівня інфляції).

Таблиця 1

Напрями споживання благодійних коштів у США за Giving USA (складено за [7; 8])

Напрями споживання коштів (пожертв)	2006		2020		Темп зростання
	Сума, млрд. дол. США	Частка у загальному обсязі, %	Сума, млрд. дол. США	Частка у загальному обсязі, %	
Релігія	93,18	35,8	131,08	28,4	1,4
Освіта	38,56	14,8	71,34	15,5	1,9
Послуги для людей	25,36	9,7	65,14	14,1	2,6
Здоров'я	22,54	8,7	42,12	9,1	1,9
Вклади у фонди	21,7	8,3	58,17	12,6	2,7
Суспільно корисні проєкти	14,03	5,4	48	10,4	3,4
Мистецтво і культура	13,51	5,2	19,47	4,2	1,4
Навколишнє середовище і тварини	8,86	3,4	16,14	3,5	1,8
Міжнародні справи	6,39	2,5	25,89	5,6	4,1
Інші напрями	16,15	6,2			0,0
Разом	260,28		477,35		1,8

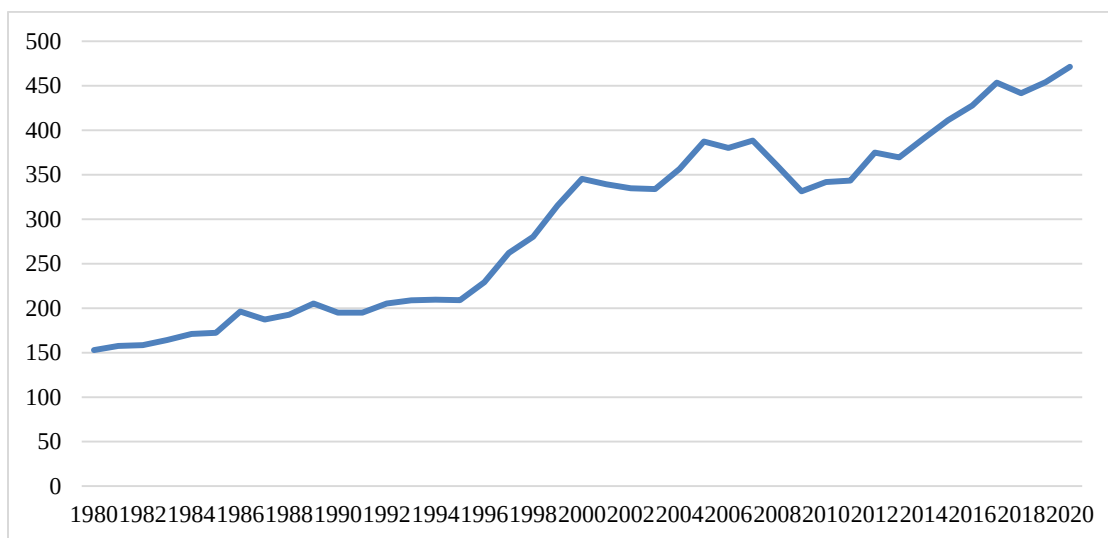

Рис. 1. Динаміка загального обсягу пожертв у США за 40 років [10]

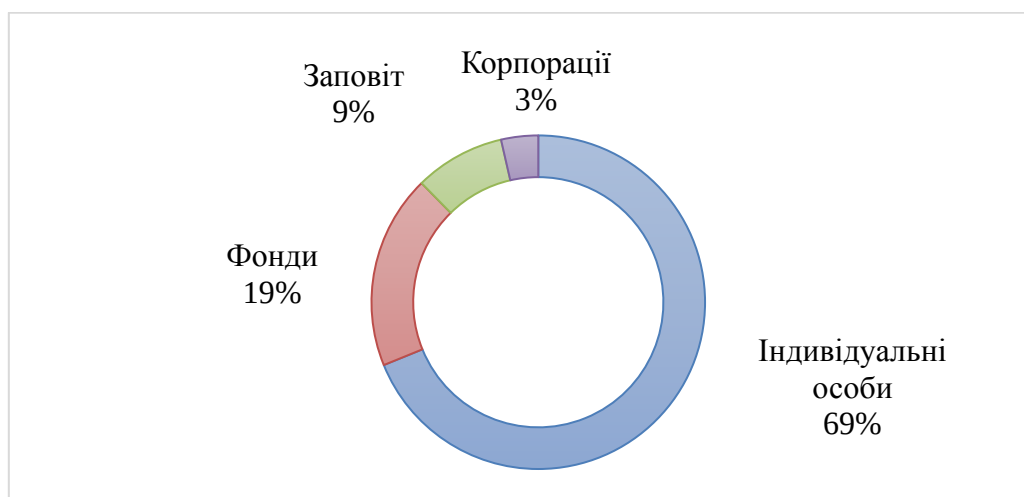

Рис. 2. Структура пожертв у США за типами благодійників у 2020 році [9]

Таблиця 2

Динаміка структури пожертв у США за типами благодійників [10]

Тип благодійників	1980		2020		Темп зростання обсягу пожертв
	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	
Індивідуальні особи	128,02	83,71	324,1	68,85	2,5
Фонди	8,84	5,78	88,55	18,81	10,0
Заповіт	8,99	5,88	41,19	8,75	4,6
Корпорації	7,08	4,63	16,88	3,59	2,4

Структура пожертв у США за типами благодійників у 2020 році представлена на рис. 2 [9].

Найбільший вклад вносять в сукупності саме індивідуальні особи, незважаючи на те, що сума їхніх окремих пожертв є, як правило, меншою за суми окремих пожертв від корпорацій і фондів. Отже, така суттєва частка досягається за рахунок ефекту масштабу. Як зазначає Giving USA [9], це лише другий раз, коли ця частка дорівнювала менше 70%, тобто,

у відносному значенні вклади окремих індивідів є навіть більшими.

При чому, порівняно з 1980 роком обсяг пожертв від індивідуальних осіб зріс у 2,5 рази, тоді як частка у загальному обсязі зменшилась з 83,71% до 68,85%. Найбільш суттєве зростання спостерігається за вкладами фондів: їх обсяг за 40 років виріс у 10 разів, а частка відповідно з 5,88% до 18,81%. Натомість, темп зростання пожертв від корпорацій є найменшим (табл. 2) [10].

Структура благодійників в Україні є дещо іншою. Так, за даними Українського Форуму Благодійників [11] (рис. 3), частка фізичних осіб у загальному обсязі вкладень складає лише 11,9%, бізнес-сектор надає 21,8% пожертв, тоді як переважним джерелом фінансування благодійної діяльності є міжнародні гранти (42,8%). Окремим джерелом фінансування представлені національні гранти (тобто державні кошти) – 1,1%, а також учасники і засновники благодійних організацій (що теоретично можна прирівняти до такого джерела у США як фонди), частка яких складає 20,7%.

Напрями використання благодійних коштів в Україні також різняться від досвіду США. Зокрема, в Україні у 2020 році суттєва кількість благодійних внесків була розподілена між двома напрямками: соціальний захист (53,1% від загального обсягу по-

жертв) і охорона здоров'я (38,8% від загального обсягу пожертв). Частка кожного з решти напрямів є невеликою (до 2,5%). Проте порівняно з 2015 роком розподіл між напрямками змінився (табл. 3).

У 2015 році соціальний захист і охорона здоров'я також були пріоритетними напрямками для витрачання благодійних коштів. Окрім зазначених, були наявні ще такі напрями як економічний розвиток та допомога армії, частка яких також була вагомою у загальному обсязі. У 2020 році за даними Українського Форуму Благодійників [11] внески на допомогу армії не здійснювались, зник також такий напрям, як захист довкілля та тварин, який у 2015 році дорівнював 3,474 млн грн (або 0,5% від загального обсягу коштів). В цілому загальна сума благодійних внесків в Україні за 5 років знизилась на 7%.

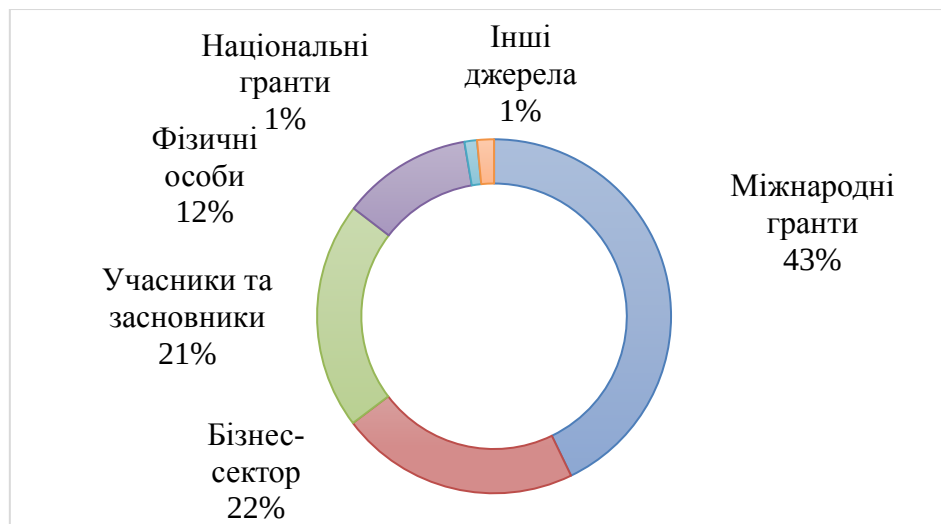

Рис. 3. Структура пожертв в Україні за типами благодійників у 2020 році [11]

Таблиця 3

Напрями споживання благодійних коштів в Україні [11]					
Напрями споживання коштів (пожертв)	2015		2020		Темп зростання
	Сума, грн	Частка у загальному обсязі, %	Сума, грн	Частка у загальному обсязі, %	
Соціальний захист	427 016 179	58,7	360 894 209	53,2	0,85
Охорона здоров'я	108 169 139	14,9	263 814 379	38,9	2,44
Економічний розвиток	60 540 814	8,3	7 761 799	1,1	0,13
Допомога армії	50 139 998	6,9	--		
Спорт та фізична культура	20 341 824	2,8	16 901 539	2,5	0,83
Мистецтво та культура	13 122 834	1,8	7 039 866	1,0	0,54
Розвиток науки та освіти	9 795 913	1,3	12 841 406	1,9	1,31
Захист довкілля та тварин	3 474 904	0,5	--		
Інше	34 723 001	4,8	9 561 126	1,4	0,28
Разом	727324606		678814324		0,93

Зазначена інформація не означає, що в Україні у 2020 році не витрачалися кошти на допомогу армії або на захист довкілля. Наведені дані є агрегованою інформацією про благодійні внески, які здійснювались в рамках діяльності професійної асоціації благодійних організацій в Україні (якою є Український Форум Благодійників), що включає 39 провідних благодійних вітчизняних організацій [12]. Проте ця інформація показує основні тенденції у сфері фандрайзингу і надання благодійної допомоги в Україні.

Висновки. Таким чином, порівнюючи основні напрями вкладень та джерела благодійних внесків в США і Україні, можна зробити такі висновки та підтвердити такі тези:

1. В кожній країні по-різному реалізуються фандрайзингові процеси залежно від тих чинників, що на них впливають. В США збір коштів на реалізацію різноманітних процесів є поширеним процесом, що здійснюється багатьма організаціями. Ці організації мають довіру серед мешканців і допомагають вирішити ті проблеми суспільства, які суто державні установи вирішити не можуть. В Україні благодійна діяльність та саме поняття фандрайзинг з'явилися після набуття країною незалежності, але рівень активності таких процесів є набагато нижчим. Якщо порівняти відносні значення обсягів пожертв до ВВП країн, то США буде набагато попереду України (2,2% проти 0,016%), проте досвід фандрайзингу у США має набагато більшу історію.

2. Напрями пожертв також різняться між країнами: якщо в США в останні роки переважає підтримка релігійних організацій, то в Україні пріоритетними є соціальний захист та охорона здоров'я. Якщо виходити з того, що кошти збираються, як правило, на ті проекти, які слабко підтримуються або взагалі не підтримуються державою, то відповідно можна зазначити, що саме ці напрями в цих країнах мають проблеми з підтримкою державними установами та коштами.

3. Серед чинників, що впливають на фандрайзингові процеси, можна назвати накопичений досвід фандрайзингу, громадянську активність і культуру країн, рівень довіри до різних установ, прозорість роботи благодійних установ, політичний та соціально-економічний стан і стабільність країни, державна підтримка різних сфер діяльності та інші. Ці чинники впливають і на напрями фінансування, і на обсяги благодійних внесків, і на активність представників тих чи інших джерел фінансування. Зазначені чинники потребують подальшого дослідження.

Література

1. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. К.: Алерта, 2015. 272 с.
2. Oxford English dictionary. URL: <https://www.lexico.com>
3. Круп'як І., Круп'як Б. Особливості розвитку фандрайзингу в Україні. Ефективна економіка. 2019. №10. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/55.pdf
DOI: 10.32702/2307-2105-2019.10.53

4. Глебова А. О. Сучасні теоретичні та практичні аспекти процесу організації фінансування соціально важливих проектів на основі фандрайзингу. Проблеми економіки. 2013. №4. С. 206-211.
5. Morhachov I., Ovcharenko I., Ivchenko Y., Buchniev M., Tkachenko N., Derzhak N. Creation of Investment Funds in Ukraine by Individuals as a Criterion for Sustainable Development of the Country's Economy. European Journal of Sustainable Development. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n4p271> development. 2021. №10(4), 271.
6. Куликова Ю. П. Фандрайзинг в сфере культуры. Вестн. Том. гос. ун-та. Культурология и искусствоведение. 2012. №4 (8). С. 32-39.
7. Klein K. Fundraising for Social Change, 7th Edition. Wiley, 2016. 448 p.
8. Giving USA 2020: Charitable giving showed solid growth, climbing to \$449.64 billion in 2019, one of the highest years for giving on record. 2020. URL: <https://givingusa.org/giving-usa-2020-charitable-giving-showed-solid-growth-climbing-to-449-64-billion-in-2019-one-of-the-highest-years-for-giving-on-record/>
9. Giving USA 2021: In a year of unprecedented events and challenges, charitable giving reached a record \$471.44 billion in 2020 / Lilly Family School of Philanthropy. 2021. URL: <https://philanthropy.iupui.edu/news-events/news-item/giving-usa-2021-in-a-year-of-unprecedented-events-and-challenges-charitable-giving-reached-a-record-471.44-billion-in-2020.html?id=361>
10. Americans gave a record \$471 billion to charity in 2020 / Future of philanthropy. Fast Company. 2021. URL: <https://www.fastcompany.com/90647835/americans-gave-a-record-471-billion-to-charity-in-2020>
11. Український Форум Благодійників. Інфографіка. URL: <https://rating.ufb.org.ua/rating/blago-charts>
12. Український Форум Благодійників. URL: <https://ufb.org.ua/about-us/>

References

1. Chernyavs'ka O. V., Sokolova A. M. Fundraising. Navch. posib. 2-e vyd., z dooprats. ta dopov. K.: Alerta, 2015. 272 s.
2. Oxford English dictionary. URL: <https://www.lexico.com>
3. Krup'yak I., Krup'yak B. Osoblyvosti rozvytku fandraysynhu v Ukraini. Efektyvna ekonomika. 2019. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/55.pdf
DOI: 10.32702/2307-2105-2019.10.53
4. Hlybova A. O. Suchasni teoretychni ta praktychni aspekty protsesu orhanizatsiyi finansuvannya sotsial'no vazhlyvykh proektiv na osnovi fandreysynhu. Problemy ekonomiky. 2013. №4. S. 206-211.
5. Morhachov I., Ovcharenko I., Ivchenko Y., Buchniev M., Tkachenko N., Derzhak N. Creation of Investment Funds in Ukraine by Individuals as a Criterion for Sustainable Development of the Country's Economy. European Journal of Sustainable Development. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n4p271> development. 2021. №10(4), 271.
6. Kulikova YU. P. Fandraysing v sfere kul'tury. Vestn. Tom. gos. un-ta. Kul'turologiya i iskusstvovedeniye. 2012. №4 (8). S. 32-39.
7. Klein K. Fundraising for Social Change, 7th Edition. Wiley, 2016. 448 p.
8. Giving USA 2020: Charitable giving showed solid growth, climbing to \$449.64 billion in 2019, one of the highest years for giving on record. 2020. URL:

- <https://givingusa.org/giving-usa-2020-charitable-giving-showed-solid-growth-climbing-to-449-64-billion-in-2019-one-of-the-highest-years-for-giving-on-record/>
9. Giving USA 2021: In a year of unprecedented events and challenges, charitable giving reached a record \$471.44 billion in 2020 / Lilly Family School of Philanthropy. 2021. URL: [https://philanthropy.iupui.edu/news-events/news-item/giving-usa-2021:-in-a-year-of-unprecedented-events-and-challenges-charitable-giving-reached-a-record-\\$471.44-billion-in-2020.html?id=361](https://philanthropy.iupui.edu/news-events/news-item/giving-usa-2021:-in-a-year-of-unprecedented-events-and-challenges-charitable-giving-reached-a-record-$471.44-billion-in-2020.html?id=361)
 10. Americans gave a record \$471 billion to charity in 2020 / Future of philanthropy. Fast Company. 2021. URL: <https://www.fastcompany.com/90647835/americans-gave-a-record-471-billion-to-charity-in-2020>
 11. Ukrayins'kyy Forum Blahodiynykiv. Infografika. URL: <https://rating.ufb.org.ua/rating/blago-charts>
 12. Ukrayins'kyy Forum Blahodiynykiv. URL: <https://ufb.org.ua/about-us/>

Semenenko I.M., Sieriebriak K.I. The main trends in fundraising: comparison of the experience of Ukraine and the United States.

Fundraising is the process of raising funds to achieve specific goals through implementation of certain projects. Funds are raised for various directions and areas of activity, as well as by attracting different sources of funding. However, the use of fundraising tools in Ukraine began to be widely analyzed in the research literature after about the 2000s. The goal of the article is to analyze the main trends in fundraising in Ukraine and the United States and compare them.

The article states that fundraising is often identified with charitable activities, and this area was chosen for analysis. Fundraising is quite common in the United States. Fundraising tools are widely used by non-governmental non-profit organizations in finding funds to implement projects, for which it is difficult to obtain funding from the government agencies or business representatives. In Ukraine, the similar fundraising and charity activity began only with the country's independence.

The dynamics of the volume of donations in the United States over the past 40 years is presented, and the main directions and changes in the structure of donations by types of philanthropists are identified in the article. In general, there is a significant increase in the amount of donations by the Americans. And such growth took place almost every year, even taking into account inflation and pandemic crisis. For comparison, the similar indicators in Ukraine for the past few years are presented. It is determined that the directions of consumption and the structure of sources of funding for charitable activities in the United States and Ukraine differ significantly. If we assume that funds are collected, as a rule, for those projects that are poorly supported or not supported at all by the government, then it can be noted that these areas in these countries have problems with support from government agencies and funds.

Thus, fundraising processes are implemented differently in each country depending on the factors that affect them. Taking into account the main trends in fundraising and the comparison of the experience of Ukraine and the United States, the factors influencing fundraising processes are defined. These factors require further research.

Keywords: fundraising, raising of funds, donations, charity, charitable contribution, source of funding, project.

Семененко Інна Максимівна – д.е.н., професор, завідувачка кафедри економіки і підприємництва СХУ ім. В. Даля, м. Сєверодонецьк.

Сєребряк Ксенія Ігорівна – д.е.н., професор, професор кафедри економіки і підприємництва СХУ ім. В. Даля, Україна, м. Сєверодонецьк.

Стаття подана 17.09.2021